

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УЧНІВ МИСТЕЦТВУ ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ СОРОЧКИ У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Ірина Хомош, *магістр*

кафедри декоративно-ужиткового мистецтва та основ дизайну

Дрогобицького державного педагогічного університету

ім. І. Я. Франка

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УЧНІВ МИСТЕЦТВУ ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ СОРОЧКИ У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті розкривається зміст навчання учнів у профільних класах інтегрованого технологічного і художньо-естетичного напрямів загальноосвітньої школи. У конкретних педагогічних категоріях зміст розкриває модель особистості, що формується, задає логіку, визначає форми і методи навчально-виховного процесу

Постановка проблеми. Наш час позначений небувалим зростанням інтересу до витоків національної культури, до непересічних досягнень минулого українського народу. Значення історичних і культурних надбань необхідні не лише для піднесення національної самосвідомості підрастаючого покоління, а й для практичного використання народного мистецтва, його розвитку та збереження для прийдешніх поколінь.

З найдавніших часів до сьогоднішнього дня історія народного одягу є дзеркалом, в якому відображається вся історія людства. Кожна країна, кожен народ накладають на одяг власний відбиток, свої специфічні риси та частку культури.

Важливим елементом українського народного одягу є сорочка. У її найскраповіших ознаках – крої та декоруванні – збереглося чимало елементів з глибин віків, що стали великим багатством цінних орнаментальних форм, технічних засобів, доцільності і практичності. Крім того, у сорочці втілюється потяг людини до прекрасного, її художньо-естетичні погляди та смаки, що робить сорочку невід'ємною часткою самобутнього українського мистецтва [1].

Тому прилучення старшокласників до національної культури у процесі профільних занять за видами декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема у галузі народного одягу, є надзвичайно важливою проблемою сучасної школи.

Аналіз досягнень з проблеми. Досвід світової і вітчизняної філософської, психологічної і педагогічної думки минулого (Я.А.Коменський, Д.Локк, Ж.Поль, Г.Сковорода, К.Ушинський, Т.Шевченко, М.Драгоманов, О.Духнович, І.Крип'якевич, С.Русова) і сьогодення (М.Антонець, Ю.Бондаренко, О.Вишневський, В.Довбищенко, І.Зяюн, М.Стельмахович,

М.Чумарна та інші) переконливо доводить, що система освіти молоді повинна спиратися на національне коріння.

Окремі способи розв'язати цю проблему з початку 80-х рр. ХХ ст. пропонували Ю.Белова, О.Гевко, М.Заслуженюк, Ю.Коломієць, Н.Кузан, Г.Левченко, Р.Ломоносов, Г.Мельник, В.Мусієнко, Л.Оршанський, С.Павх, М.Печенюк, В.Радкевич, Л.Савка, В.Сидоренко, Т.Сиротенко, Д.Скільський, В.Тименко, В.Ткач, Д.Тхоржевський, С.Чебоненко та ін.

Як показало вивчення наукової літератури, в Україні ще не здійснено всебічного аналізу підходів до широкого впровадження художніх ремесел у зміст профільного навчання національної школи. Тому теоретичне опрацювання і практична апробація змісту трудової (допрофесійної) підготовки учнів на національних засадах стало невідкладним завданням сьогодення і найближчої перспективи.

Мета цієї статті – розкрити зміст навчання старшокласників мистецтву виготовлення української народної сорочки у профільних класах загальноосвітньої школи.

Основний матеріал дослідження. Розвиток світового і, зокрема, європейського освітнього простору, об'єктивно вимагає від української школи адекватної реакції на процеси реформування загальної середньої школи, що відбуваються у провідних країнах світу. Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти.

Засвоєння змісту освіти у загальноосвітніх закладах з профільним навчанням має, по-перше, забезпечувати загальноосвітню підготовку учнів,

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УЧНІВ МИСТЕЦТВОУ ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ СОРОЧКИ У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

по-друге – підготовку до майбутньої професійної діяльності [2, 34]. Тому кожен профіль навчання повинен охоплювати таку сукупність предметів: базові, профільні та курси за вибором. Зміст цих профільних предметів реалізується за рахунок варіативної та інваріантної складових змісту загальної середньої освіти.

Основною формою навчання у профільних класах є уроки, крім них, використовуються факультативні заняття, дистанційні курси та екстернат. Основна функція цих форм навчання – профорієнтаційна. Вимоги до їх організації є такими: достатня кількість для визначення напрямку профільного навчання; поступове введення за рахунок годин варіативного освітнього компонента; поділ класу на групи, однорідні за підготовленістю та інтересами учнів.

Зрозуміло, що профільне навчання в загальноосвітній школі запроваджується лише за умови врахування реальних можливостей ресурсного забезпечення, розробки навчально-методичних комплектів, широкого експериментального випробування змісту і технологій профілізації старшої школи. Тому в статті ми намагалися розкрити зміст навчання старшокласниць у профільних класах інтегрованого технологічного і художньо-естетичного напрямків.

Важливе місце в організації цілісного навчально-виховного процесу, що покликаний формувати всебічно розвинуту, підготовлену до творчої професійної діяльності особистості належить змісту освіти. У конкретних педагогічних категоріях зміст розкриває модель особистості, що формується, задає логіку, визначає форми і методи навчально-виховного процесу [4, 3].

Перш ніж приступити до розробки тематичної структури програми, які визначатимуть зміст занять, що базується на використанні традиційних для України видів народних художніх ремесла, нами проведено аналіз змісту варіативної частини програми профільного навчання, де передбачено вивчення окремих видів: вишивки, писанкарства, ткацтва, художньої обробки деревини.

Підвищена зацікавленість учнів декоративно-ужитковим мистецтвом, великий виховний потенціал, закладений у таких заняттях, вимоги часу, відзначені підвищенням культурного рівня, вимагають пошуку нових, ефективних шляхів навчання і виховання школярів. Вони спричинили введення у нову навчальну програму, розроблену лабораторією трудової підготовки школярів Інституту змісту і методів навчання АПН України, варіантів занять з вивчення

технологічних прийомів створення декоративно-ужиткових виробів [3].

Необхідно зазначити, що в програмі та методичних рекомендаціях з організації й проведення навчання художнім ремеслам [2] поряд з позитивними моментами, мають місце, на нашу думку, суттєві недоліки:

- варіативна частина програми побудована таким чином, що не зовсім зрозуміло, для яких регіонів країни вона розрахована, упущено регіональну специфіку традиційного декоративно-ужиткового мистецтва;

- варіативна частина програми не враховує виховного значення створення естетичного предметного середовища;

- не спостерігається конкретної послідовності й систематичності з вивчення історії народного декоративно-ужиткового мистецтва, традиційного орнаменту, основ композиції і технології виготовлення виробів;

- не враховуються міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки, особливо з кресленням, образотворчим мистецтвом, історією тощо.

Головними, на наш погляд, причинами, що утруднюють проведення занять з художніх ремесел у профільних класах, є, по-перше, відсутність науково обґрунтованих програм навчання конкретному виду народного декоративно-ужиткового мистецтва. По-друге, недостатня кількість спеціальної науково-методичної літератури, в якій було б відображено ті чи інші проблемні питання щодо організації і проведення цього типу занять.

Нами розроблені комплексні критерії формування змісту занять з художніх ремесел, до яких належать і вивчення української народної сорочки:

1. Відповідність змісту основним функціям у діяльності кваліфікованих працівників художньої промисловості, яка відповідає розвитку науково-технічного прогресу й високому рівню національної культури.

2. Виховна і професійна спрямованість змісту. Виховні цілі цих занять повинні відповідати головному завданню – формуванню всебічно розвине-ної, творчої особистості.

3. Відповідність основним дидактичним принципам.

4. Практична спрямованість змісту і суспільна корисність об'єктів художньої праці.

5. Відповідність занять віковим, фізіологічним та психологічним особливостям розвитку учнів, творчому характеру їхньої художньо-трудоваї діяльності.

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УЧНІВ МИСТЕЦТВУ ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ СОРОЧКИ У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

6. Внутрішньоопредметна та міжпредметна скоординованість змісту.

7. Зорієнтованість змісту на формування у старшокласників професійних знань, умінь і навичок та розвиток якостей творчої особистості.

8. Урахування історико-культурних і художньо-технологічних традицій основних регіонів України в структурі змісту з адаптацією їх до сучасних соціально-економічних і культурних умов.

9. Доступність змісту на всіх етапах і стадіях профільного навчання.

10. Відповідність змісту навчання сучасній матеріально-технічній базі школи з урахуванням перспектив її розвитку.

11. Відповідність навчального матеріалу часу, відведеному на його вивчення.

12. Відповідність змісту правилам безпечної праці та санітарно-гігієнічним нормам.

Очевидно, що на чіткість організації та проведення занять з художніх ремесел значний вплив має розвиток змісту, чітка послідовність розміщення навчального матеріалу тощо. Звідси, важливим у змісті повинно стати чітке структурування, тобто системність викладу вимог та відомостей, їх повнота, конкретність, а також логіка формування знань і вмінь з урахуванням вікових та загальноосвітніх рівнів учнів.

При розробці структури кожної теми програми ми виходили з припущення про два ступені сформованості художньо-трудових вмінь. На першому ступені формуються, в основному, спеціальні художньо-трудові вміння. Далі – загальнотрудові вміння, що можливо лише за умови підготовленості учнів до роботи з ручними інструментами й технологічними машинами. Необхідно також зазначити, що перша і друга ступінь повинні органічно поєднуватись у межах кожної теми навчальної програми.

Розроблена нами програма навчання за профілем “Українська народна сорочка” складається з трьох частин: інформаційно-методичної, констатуючої та нормативної.

В інформаційно-методичній частині подається матеріал, який сприятиме вчителю у розв’язанні завдань навчання, виховання і розвитку старшокласників, так званої триєдиної мети освіти. До неї, перш за все, входить методична частина пояснювальної записки, яка розкриває шляхи використання програмового матеріалу, розкриває дидактичні проблеми взаємозв’язку теоретичних і практичних занять, акцентує увагу на обов’язковому використанні в роботі виховних заходів тощо.

Інформаційно-методичну частину програми складають також міжпредметні зв’язки. Крім цього, до цієї частини входить список рекомендованої літератури, який пропонується вчителю для більш раціональної підготовки до занять, а також перелік аудіовізуальних засобів, які бажано використати при викладанні навчального матеріалу.

У констатувальній частині програми розкривається зміст навчального предмету, тобто теоретичні відомості і зміст практичної роботи.

До нормативної частини входять цілі й завдання занять, а також вимоги до знань, умінь і навичок учнів. Ці вимоги характеризують необхідну якість засвоєння учнями навчального матеріалу та націлюють вчителя на визначення педагогічних результатів навчання, дозволяють оцінити ефективність своєї педагогічної діяльності. До нормативної частини входить також час, необхідний на вивчення окремих тем.

У статті ми подаємо лише тематичний план та перелік знань і умінь, які формуються в учнів у процесі вивчення вищезазначеного профілю.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ п/п	Теми	Кількість годин		
		теорет. заняття	практ. заняття	Усього
10-й клас				
Теоретичне навчання				
1.	Вступ. Народний одяг: історична динаміка, функції, класифікація	2	–	2
2.	Особливості художнього оздоблення виробів одягового призначення	2	–	2
3.	Чоловіча сорочка. Прийоми формотворення: крій, пропорції	2	–	2
4.	Орнаментальні мотиви та колорит оздоблення	2	–	2
5.	Компонування орнаментальних мотивів	2	2	4
6.	Види швів і техніки ручного вишивання	2	–	2

ЗМІСТ НАВЧАННЯ УЧНІВ МИСТЕЦТВУ ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ СОРОЧКИ У ПРОФІЛЬНИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

ПРОДОВЖЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУ

7.	Технологія виготовлення традиційної чоловічої сорочки	2	–	2
Практичне навчання				
1.	Організація робочого місця, правила безпечної праці. Санітарно-гігієнічні вимоги	–	2	2
2.	Засвоєння технічних прийомів виконання вишивки	–	16	16
3.	Підбір орнаменту, технік та колористики оздоблення чоловічої сорочки	–	2	2
4.	Розкрій виробу	–	2	2
5.	Вишивання окремих деталей чоловічої сорочки	–	24	24
6.	З'єднання деталей та опорядження чоловічої вишитої сорочки	–	6	6
	Всього:	14	54	68
	Трудова практика	–	–	120
	Разом:			188
11-й клас				
Теоретичне навчання				
1.	Економіка й організація роботи підприємств народних художніх промислів	2	–	2
2.	Жіноча сорочка: крій, розміщення декору	2	–	2
3.	Особливості оздоблення сорочок різних регіонів України	2	–	2
4.	Способи обробки та з'єднання деталей жіночої сорочки	2	–	2
5.	Технологія виготовлення безуставкової жіночої сорочки	2	2	4
6.	Технологія виготовлення уставкової жіночої сорочки	2	2	4
7.	Стандартизація і контроль якості	2	–	2
Практичне навчання				
1.	Підбір орнаменту, колористики оздоблення, технік вишивання	–	2	2
2.	Розкрій жіночої сорочки	–	2	2
3.	Вишивання окремих деталей жіночої сорочки	–	28	28
4.	З'єднання деталей та опорядження жіночої вишитої сорочки	–	8	8
	Пробна робота	–	–	6
	Кваліфікаційний екзамен	–	–	4
	Разом:	14	44	68

ПЕРЕЛІК ЗНАНЬ І ВМІНЬ, ЯКІ ФОРМУЮТЬСЯ В УЧНІВ

10-й клас

Учні повинні знати: історію розвитку вишивки, народного костюму; класифікацію народного одягу, його функції; орнаменту, символіку, колористику української сорочки; типи крою чоловічих традиційних сорочок; техніки вишивання; технологію виготовлення чоловічої вишитої сорочки; правила безпечної праці.

Учні повинні вміти: раціонально організувати робоче місце; дотримуватись технологічної послідовності; виконувати оздоблювальні шви; розробляти орнаментальні

композиції; підбирати тканину, нитки, техніки вишивання; розкроювати, обробляти, оздоблювати та з'єднувати окремі деталі чоловічої сорочки; проводити волого-теплову обробку.

11-й клас

Учні повинні знати: основи економіки та організації підприємств народних художніх промислів; основні відомості про стандарти і контроль якості готової продукції; типи крою жіночих сорочок; особливості обробки та оздоблення вишивкою конструктивних деталей сорочки; технологію виготовлення різних типів жіночих сорочок.

